

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти
Кафедра психології

Назва освітнього компонента Обов'язковий/вибірковий	Психологія розвитку особистості в культурно-освітньому просторі Вибірковий
Рівень вищої освіти	третій
Освітня програма	PhD
Рік викладання	2023-2024
Семестр	3 семестр
Викладач	Шевченко Світлана Віталіївна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Профайл викладача	http://inst.mdu.org.ua/navchalno-naukovij-institut-sotsial/kafedra-psiologii/sklad-kafedry-psiologii/shevchenko-svitlana-vitaliyivna/
Контактний телефон, telegram, viber	0675929314
E-mail	Svetlanashev1986@gmail.com

Сторінка освітнього компонента на сайті ЦОДТ	https://dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=4597
Консультації	Питання щодо курсу можна задати викладачу через групу у Viber, telegram та сервіси сайту дистанційної освіти.

1. АНОТАЦІЯ

В курсі здобувач ознайомиться з особливостями психічних та онтогеничних стадій та принципів розвитку особистості в культурно-освітньому просторі, виявлення факторів, що впливають на психічний розвиток, попередження порушень на різних етапах становлення особистості.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Мета: озброєння здобувачів вищої освіти знаннями психологічних закономірностей розвитку особистості на різних етапах онтогенезу: його феноменах, механізмах, умовах та рушійних силах.

Завдання:

- формування знань про проблематику психологічного дослідження розвитку психіки в онтогенезі, предмет, завдання та методи психології розвитку як науки;
- формувати знання про різні підходи до розвитку психіки, які існували в історії науки;
- ознайомлення з закономірностями та динамікою психічного розвитку в онтогенезі на різних вікових етапах

2. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ЗДОБУВАЧАМИ

ЗК 1. Здатність до аналітичного мислення, оперативного аналізу значного масиву гуманітарних текстів, вміння ставити та вирішувати наукові завдання, нестандартно розв'язувати задачі та самостійно міркувати і формувати умовиводи
ЗК 7. Здатність до комунікативно-діалогічної взаємодії на основі вміння враховувати точки зору, що ґрунтуються на різних світоглядних, конфесійних та соціокультурних засадах
ЗК 8. Здатність вчитися, оволодівати сучасними знаннями та методологією особистісного саморозвитку, формування системного світогляду, етики і культурного кругозору
ЗК 9. Здатність доказово, обґрунтовано, інтелектуально коректно викладати результати власного дослідження українською мовою, писати власні тексти аналітичного характеру та застосувати необхідні процедури (редагування, коректура, звірка) при підготовці тексту до публікації

ФК 4. Володіння методологією використання дослідницьких підходів методів, пізнавальних процедур, моделей гуманітарного пізнання, релевантних відповідній проблематиці

4. ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПРН 3. Актуалізація нових підходів, принципів, стратегій і методів ефективного вирішення пізнавальних і дослідницьких задач

ПРН 5. Демонстрація і застосування поряд з філософським, критичним мисленням полідискурсивного розуміння, знань, ідей, способів

ПРН 9. Моделювання проведення відкритих дискусій за обраною темою із фахової проблематики та власної стратегії участі

ПРН 10. Синтез, інтерпретація та імплементація філософських ідей і підходу гуманітарні дослідження та декомпозиції використання в культурно освітньому просторі

SOFT-SKILLS, ЯКІ ФОРМУЮТЬСЯ В ОСВІТНЬОМУ КОМПОНЕНТІ

- Критичне мислення
- Когнітивна гнучкість
- Управління інформацією
- Презентаційні навички
- Уміння формувати власну думку та приймати рішення
- Комунікативні здібності
- Аналітичне мислення
- Саморозвиток

5. ОБСЯГ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Загальна кількість годин	Аудиторні заняття			Самостійна робота
	Лекція	Семінарське заняття	Практичне заняття	
120 год. - 4 кр.	30		16	74

6. ПОЛІТИКА КУРСУ

На заняттях вітається активне включення здобувачів в обговорення, креативність, виконання практико-орієнтованих завдань. При оцінюванні враховується пізнавальна активність, креативність здобувачів, глибина засвоєного матеріалу. Під час практичних занять створюється творчий простір для формування практичних умінь і навичок роботи в різних галузях психологічної практики. На заняттях дотримуватись правил роботи у групі, шанобливо ставтесь до поглядів один одного, обов'язково вимкніть звук гаджетів.

Завдання до кожної теми викладач надає наприкінці заняття, а також висвітлює на сторінці Центру дистанційних освітніх технологій, у групі Viber. Всі види робіт необхідно виконувати в оговорені строки. При виконанні всіх завдань і видів контролю курсу слід дотримуватись академічної доброчесності. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування (наприклад, сервіс центру дистанційних освітніх технологій). У разі наявності плагіату в будь-яких видах робіт здобувача вищої освіти він отримує незадовільну оцінку і повинен повторно виконати завдання, які передбачені у силабусі.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Всі види робіт необхідно виконувати в оговорені строки. Перескладання періодичних контрольних робіт відбувається із дозволу директорату ННІ СПМО за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний). Пропущені заняття відпрацьовуються протягом 2 тижнів.

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі через систему Центру дистанційних освітніх технологій за погодженням із керівником курсу.

Питання щодо курсу можна задати викладачу через групу у Viber, telegram та сервіси сайту дистанційної освіти.

7. СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Перелік тем	Кількість годин			Рекомендована література	Термін виконання	
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		пр	с.р.			
1	2	3	4	5	6	7
Психологія розвитку як наука.					1-36	До першого періодич. контролю, завдання до практич. занять – на дату практич. заняття
Тема 1. Предмет, завдання та методи психології розвитку. Основні категорії психології розвитку		2		4		
Тема 2. Основні поняття психології розвитку			4	4		

Тема 3. Історичний нарис розвитку вікової психології		-		4		
Тема 4. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки			4	4		
Тема 5. Закономірності та динаміка психічного розвитку в онтогенезі		2		4		
Тема 6. Проблема періодизації психічного розвитку		2		4		
Тема 7. Розвиток діяльності і спілкування в онтогенезі			4	4		
Тема 8. Пренатальний розвиток та народження		2		4		
Тема 9. Розвиток відчуттів і сприйняття в онтогенезі			4	4		
Загальна характеристика онтогенезу людської психіки.					1-36	До другого періодич. контролю, завдання до практич. занять – на дату практич. заняття
Тема 1. Психічний розвиток немовляти		2		4		
Тема 2. Розвиток особистості і самосвідомості в онтогенезі			4	2		
Тема 3. Психологічні особливості раннього дитинства		2		4		
Тема 4. Аномалії розвитку			6	4		
Тема 5. Психічний розвиток дитини		2	6	4		

дошкільного віку						
Тема 6. Психологічні особливості молодшого школяра		2	6	2		
Тема 7. Підлітково-юнацький вік.			6	4		
Тема 8. Період дорослості		2		2		
Тема 9. Рання дорослість			6	4		
Тема 10. Період старості як етап онтогенезу		2		4		
Тема 11. Психологічні особливості людей похилого віку.			6	4		
Усього годин	150	20	56	74		

ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Тема 1. Предмет, завдання та методи психології розвитку. Основні категорії психології розвитку

Психологія розвитку як наука. Об'єкт і предмет психології розвитку. поняття про психічний розвиток. Розділи психології розвитку. Етапи психології розвитку. Джерела знань про психічний розвиток. Основні положення всевікового підходу. Задачі психології розвитку: науково-дослідницькі задачі. діагностичні задачі. корекційно-розвиваючі задачі. Основні методологічні положення психології розвитку: принцип детермінізму. принцип системності. принцип розвитку. Основні категорії психологічної науки: мотив, образ, діяльність, особистість, спілкування, переживання. категорії психології та їх зв'язок з різними сторонами психічного розвитку. Місце психології розвитку в системі наукових знань. Місце та роль психології розвитку в психологічній науці. Галузі психології розвитку: психологія дитинства, психологія юнацького віку, психологія дорослості, психологія старечого віку. Методи психології розвитку. Класифікація методів психології розвитку: загальнонаукові методи, методи вивчення нервової діяльності дітей, психогенетичні методи, історичні методи (методи аналізу документів). Етапи дослідження. Принципи організації психологічних досліджень оформлення результатів, отриманих у ході проведення експериментально-психологічних досліджень.

Тема 2. Основні поняття психології розвитку

Розвиток, ріст, формування; прогрес регрес. Поняття розвитку у віковій психології. Чутливість психічного розвитку до чинника часу. Показники психічного розвитку. Поняття психологічної норми. Вік як системна якість. Паспортний вік. Соціальний вік. Фактичний вік. Біологічний вік. Психічний вік. Концепція віку, розроблена Л.С.Виготським. Індикатори психічного віку. Суб'єктивний вік. Час життя, життєвий цикл, життєвий шлях. Детермінанти психічного розвитку. Біологічні основи психіки. Соціальні фактори як умова і джерело психічного розвитку. Поняття середовища в психології розвитку. Підходи Е. Торндайка, Дж. Уотсона, Е. Толмена. Поняття подражання, соціального підкріплення, заохочування та покарання як умов формування нової поведінки. Теорія соціального навчання А. Бандури і Р. Уолтерса.

Тема 3. Історичний нарис розвитку вікової психології

Виділення психології розвитку в самостійну область психології. Формування психології розвитку в ХІХ - ХХ ст. Загальна характеристика теорій розвитку. Теорії біогенетичні і соціогенетичні. Преформізм, сенсуалізм і теорії конвергенції двох чинників розвитку. Періодизації психічного розвитку дітей. Виділення дитячої психології в самостійну область психологічної науки. Вимоги педагогічної практики. Роль еволюційної теорії Ч. Дарвіна в розвитку генетичної психології. Розробка об'єктивних методів дослідження психіки.

Теорія спонтанного розвитку психіки. Ст. Хол і його концепція педології. Підходи до проблеми психічного розвитку в основних наукових школах. Психоаналітична концепція дитячого розвитку. Підхід до психічного розвитку як навчанню в школі біхевіоризму. Дослідження психічного розвитку дітей в гештальтпсихології. Епігенетична теорія розвитку. Дослідження пізнавального розвитку в руслі генетичної психології. Підхід до психічного розвитку в гуманістичній психології. Ортогенетична концепція Х. Вернера.

Етологічний підхід в психології розвитку. Соціобіологія і етологія людини. Інстинкти і генетичні програми поведінки як основа розвитку індивідуальності.

Екологічний (середовий) підхід в психології розвитку. Зміна змісту поняття середовища. Структура екологічного середовища (мікро-, мезо-, екзо-, макросистеми, по У. Бронфенбреннеру). Соціальне, культурне, наочне середовище.

Вчення Л.С. Виготського про предмет дитячої психології, одиницю аналізу психіки і метод її дослідження. Характеристики вікових стадій: соціальна ситуація розвитку, ведуча діяльність, психологічні новоутворення. Поняття вищих психічних функцій. Поняття умов, джерел і рушійних сил психічного розвитку.

Особливості ставлення дитини до навколишнього світу (його активний характер, опосередкованість відношенням

до «суспільного дорослого»). Проблема навчання і розвитку в роботах Л.С. Виготського. Ведуча роль навчання в розвитку дитини. Поняття «зони найближчого розвитку», його теоретичне і практичне значення. Л.С. Виготський про зміст і форму навчання. Теоретичне і практичне значення концепції Л.С. Виготського для психології. Сучасні концепції розвиваючого навчання (Д.Б. Ельконін, Л.А. Венгер, В.В. Давидов).

Тема 4. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки

Ключові поняття концепції Піаже: гомеостаз, адаптація, асиміляція, акомодация, децентрація. Стадії інтелектуального розвитку. Інформаційний підхід.

Тема 5. Закономірності та динаміка психічного розвитку в онтогенезі

Розвиток і формування. Онтогенез людини. Поняття „розвиток” і „формування”, „дозрівання” та „становлення”. Розвиток, фази розвитку. Преформований та неформований типи розвитку. Особливості психічного розвитку. Кількісні і якісні зміни людської психіки. Вироблення загальних психічних властивостей особистості. Переходи від нижчих до вищих форм психічного життя. Закономірності психічного розвитку. Показники психічного розвитку. Поняття про психічні норми. Фактори, які визначають розвиток психіки. Співвідношення еволюційного та революційного шляхів розвитку психіки. Рушійні сили психічного розвитку. Природне та соціальне у психічному розвитку. Біогенетична теорія. Соціогенетична теорія. Двофакторна теорія. Учення про вищі психічні функції. Біологічні основи психіки. Поняття середовища в психології розвитку. Значення соціальних умов. Психічний розвиток і діяльність. Головна діяльність і формування психічних процесів, особистісних утворень. Психічний розвиток і спілкування.

Зовнішні та внутрішні умови розвитку. Внутрішні суперечності. Відчуття психічного розвитку до фактору часу. Кризи та стабільні періоди розвитку.

Навчання, виховання та розвиток психіки. Основні підходи до проблеми співвідношення навчання та розвитку. Основні напрямки психічного розвитку дітей у навчально-виховному процесі.

Тема 6. Проблема періодизації психічного розвитку

Вікова періодизація психічного розвитку людини. Вік як системна якість. Історія різних підходів до періодизації життя людини. Загальна характеристика віку. Основні ознаки, за якими виконується вікова періодизація. Періодизація психічного розвитку по Б.Д.Ельконіну. Проблема генетичної періодизації. Особливості психічного розвитку в періоди вікових криз. Визначення віку в культурно-історичній теорії та теорії діяльності. Розвиток концепції про критичні періоди в психології. Представлення про акт розвитку. Загальний аналіз вікових новоутворень. Двутапність формування новоутворень. Зміст критичного віку: суб'активація здібності. Механізм суб'активації. Проба. Перехід до нового вікового

періоду. Соціальна ситуація розвитку в кризі. Структура вікової кризи.

Тема 7. Розвиток діяльності і спілкування в онтогенезі.

Діяльність в системі понять психології. Активність і реактивність. Розвиток діяльності в онтогенезі. Біологічні основи розвитку діяльності в онтогенезі. Основні лінії розвитку активності людини. Основа активності — рефлекторна діяльність. Залежність психічного розвитку від змісту і структури діяльності людини. Теорія генезису діяльності М.Я. Басова, рівні її розвитку. Поняття про зовнішню і внутрішню діяльність. Проблема інтериоризації і екстериоризації діяльності. Загальні моменти в розвитку вищих психічних функцій: перехід у внутрішній план, згортання, довільність. Теорія поетапного формування внутрішньої діяльності П.Я. Гальперіна. Поняття провідної діяльності, її значення для становлення психіки дитини. Спілкування і його роль в психічному розвитку. Розвиток спілкування в дитинстві. Розвиток спілкування в онтогенезі. Спілкування з дорослим — найважливіший чинник розвитку вищих психічних функцій у дітей. Поняття депривації і госпіталізму. Теорія прихильності М. Малер. Етапи і критерії сформованості прихильності. Реакція на розлуку. Форми спілкування (мотиви, потреби, час появи в онтогенезі і засоби, по М.І. Лисячої). Етапи розвитку спілкування дитини з дорослим і однолітками. Чинники успішності цього процесу. Критерії сформованості спілкування.

Розвиток мотивації спілкування з однолітками. Роль однолітків в становленні психіки на різних етапах онтогенезу.

Тема 8. Пренатальний розвиток та народження

Пренатальний період та його етапи. Характеристика періодів пренатального розвитку. Фактори психічного розвитку дитини у пренатальний період. Народження та психічний розвиток дитини. Фактори психічного ризику дитини

Тема 9. Розвиток відчуттів і сприйняття в онтогенезі

Роль сенсорних і перцептивних процесів в психічному розвитку. Дискусія між нативізмом і емпіризмом в психології розвитку. Дослідження сприйняття простору в дитячому віці. Дослідження сприйняття предметів в дитячому віці. Інтерсенсорне взаємодія в дитячому віці. Подальший розвиток сприйняття в дитячому віці.

Тема 10. Психічний розвиток немовляти

Криза новонародженості та комплекс поживлення. Розвиток рухів та дій. Пізнавальний розвиток немовляти. Формування передумов розвитку мовлення. Спілкування з дорослими як провідна діяльність. Основні новоутворення віку

Тема 11. Розвиток особистості і самосвідомості в онтогенезі

Співвідношення категорій особистості, потреб і самосвідомості. Емоційний розвиток в онтогенезі. Основні стадії розвитку особистості в онтогенезі. Властивості особистості і самосвідомості на різних етапах онтогенезу. Індивід,

особистість, індивідуальність. Критерії особистості (суб'єктність, упередженість, активність, усвідомленість, довільність). «Внутрішній план дій» в управлінні поведінкою. Мимовільна, вольова і постпроизвольная («вторинна») мотивація. Поняття польової поведінки.

Особистість як суб'єкт дії, самопізнання і спілкування. Формування самооцінки. Формування внутрішньої позиції і самооцінки у дошкільника. Супідрядність мотивів і внутрішні конфлікти. Розвиток афективно-потребнісної сфери. Зміст відчуттів і потреб. Соціальні відчуття і потреби.

Рефлексія і самовизначення у підлітків. Кризи ідентичності у дорослих.

Тема 12. Психологічні особливості раннього дитинства

Загальна характеристика розвитку дитини 1-3 років. Маніпулятивна та предметна діяльність як провідний вид діяльності. Інші види діяльності. Розвиток мовлення. Характеристика пізнавальної сфери дитини раннього віку. Емоційно-вольова сфера та її розвиток. **Криза трьохрічного віку**

Тема 13. Аномалії розвитку

Проблеми онтогенезу в спеціальній психології. Причини порушень психічного розвитку дитини. Класифікація психічного дизонтогенезу. Психологічні параметри дизонтогенезу. Вікова обумовленість відхилень психічного розвитку дітей. Базові складові (передумови) психічного розвитку. Типологія аномального розвитку. Особливості сім'ї „проблемної” дитини. Можливості сім'ї у реабілітації дитини з обмеженими фізичними та інтелектуальними можливостями. Проблеми психологічної допомоги дітям з відхиленнями у розвитку.

Тема 14. Психічний розвиток дитини дошкільного віку

Загальна характеристика розвитку дитини-дошкільника. Гра та її значення для психічного розвитку дошкільнят. Трудова та учбова діяльність дошкільнят. Сенсорний розвиток. Пізнавальний розвиток. Розвиток особистості та емоційно-вольової сфери дошкільників. Новоутворення віку. Криза 7 років.

Тема 15. Психологічні особливості молодшого школяра

Загальна психологічна характеристика ситуації розвитку молодшого школяра. Учбова діяльність молодших школярів. Розвиток пізнавальних психічних процесів. Новоутворення віку.

Тема 16. Підлітково-юнацький вік.

Соціальна ситуація розвитку та поведінка підлітка. Ведучий вид діяльності у підлітковому та юнацькому віці. Розвиток діяльності, спілкування та мотиваційної сфери. Самопізнання особистості. Когнітивний розвиток у підлітково-юнацькому віці. Становлення теоретичного мислення, уяви, мови та сприйняття. Новоутворення віку.

Тема 17. Період дорослості

Проблема визначення критеріїв для побудови періодизації психічного розвитку на етапі дорослості. Розвиток особистості дорослої людини. Професійна адаптація у період дорослості.

Тема 18. Рання дорослість.

Особливості сімейних відносин у ранній дорослості. Особливості взаємодії з фізичним світом. Вплив фізичного розвитку дорослої людини на зміни психічних функцій та особистість. Когнітивний розвиток в період ранньої дорослості.

Тема 19. Період старості як етап онтогенезу.

Загальна характеристика старості. Особливості Я-концепції і розвитку особистості в період старості. Завдання розвитку у старості. Особливості пізнавальних процесів у старості. Емоційна сфера людини у старості. Особливості особистісної сфери. Смерть як закінчення розвитку.

Тема 20. Психологічні особливості людей похилого віку.

Фізіологічні обмеження та поведінка людей похилого віку. Старіння як психологічне явище. Помирання та смерть як психологічні явища.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Теми* і перелік питань, що винесені на самостійне вивчення
1	Тема 1. Предмет, завдання та методи психології розвитку. Основні категорії психології розвитку Методи психології розвитку. Класифікація методів психології розвитку: загальнонаукові методи, методи вивчення нервової діяльності дітей, психогенетичні методи, історичні методи (методи аналізу документів). Етапи дослідження. Принципи організації психологічних досліджень оформлення результатів, отриманих у ході проведення експериментально-психологічних досліджень.

2	<p>Тема 2. Основні поняття психології розвитку Поняття середовища в психології розвитку. Підходи Е. Торндайка, Дж. Уотсона, Е. Толмена. Поняття подражання, соціального підкріплення, заохочування та покарання як умов формування нової поведінки. Теорія соціального навчіння А. Бандури и Р. Уолтерса.</p>
3	<p>Тема 3. Історичний нарис розвитку вікової психології Предпосилки та умови психічного розвитку. Критерії і показники психічного віку. Поняття про вродженні особливості психіки. Принципи періодизації розвитку у віковій психології (Ж.Піаже, Л.С.Виготський, Д.Б.Ельконін, Е.Еріксон). Концепція віку за Л.С.Виготським. Індикатори психічного віку. Час життя, життєвий цикл, життєвий шлях.</p>
4	<p>Тема 4. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки Основні концепції розвитку людини в сучасній психологічній науці. Індивідуальний підхід до розвитку особистості дитини.</p>
5	<p>Тема 5. Закономірності та динаміка психічного розвитку в онтогенезі Біогенетична теорія. Соціогенетична теорія. Двофакторна теорія. Учення про вищі психічні функції. Біологічні основи психіки. Поняття середовища в психології розвитку. Значення соціальних умов. Психічний розвиток і діяльність. Головна діяльність і формування психічних процесів, особистісних утворень. Психічний розвиток і спілкування.</p>
6	<p>Тема 6. Проблема періодизації психічного розвитку Основні концепції розвитку людини в сучасній психологічній науці. Індивідуальний підхід до розвитку особистості дитини. Основні підходи до проблеми співвідношення навчання і розвитку</p>
7	<p>Тема 7. Розвиток діяльності і спілкування в онтогенезі. Механізми виникнення нових діяльностей. Проблема інтериоризації та екстеріоризації діяльності. Теорія поетапного формування внутрішньої діяльності. Загальні моменти в розвитку висших психічних процесів: перехід во внутрішній план. Згортання, довільність.</p>

8	Тема 8. Пренатальний розвиток та народження Фактори психічного розвитку в пренатальний період. Інстинкт материнства (інстинкт батьківства)
9	Тема 9. Розвиток відчуттів і сприйняття в онтогенезі Проблема сенсорного та перцептивного розвитку. Натівізм і емпіризм у психології сприймання.
10	Тема 10. Психічний розвиток немовляти Особливості сприйняття дитини. Загальні направлення відчуттів в дитячому віці. Закономірності сприйняття кольору та форми у немовлят. Роль слова у розвитку відчуттів. Роль діяльності у розвитку відчуттів. Особливості сприйняття дитиною часу. Основні направлення розвитку сприйняття
11	Тема 11. Розвиток особистості і самосвідомості в онтогенезі Внутрішній план дій в управлінні поведінкою. Поняття польової поведінки. Соподчинення мотивів і внутрішні конфлікти.
12	Тема 12. Психологічні особливості раннього дитинства Роль егоцентричної мови в розвитку дитини. Критерії розвитку мови в онтогенезі. Основні тенденції розвитку пам'яті. Тенденції розвитку мислення. Стадії мовного розвитку дитини.

	<p>Концепція двох типів ума (К.Бюлер, О.Липман). Розвиток суджень дитини (Н.Х.Швачкін)</p>
13	<p>Тема 13. Аномалії розвитку Особливості сім'ї „проблемної” дитини. Можливості сім'ї. Типологія аномального розвитку. Типологія аномального розвитку. Психологічні параметри дизонтогенезу.</p>
14	<p>Тема 14. Психічний розвиток дитини дошкільного віку Індивідуальні відмінності у психологічній готовності дитини до навчання</p>
15	<p>Тема 15. Психологічні особливості молодшого школяра Вчитель і шестирічна дитина. Моральне удосконалення дітей у молодшому шкільному віці. Особливості взаємин молодших школярів в учнівській групі.</p>
16	<p>Тема 16. Підлітково-юнацький вік. Когнітивний розвиток у підлітково-юнацькому віці. Становлення теоретичного мислення, уяви, мови та сприйняття. Новоутворення віку.</p>
17	<p>Тема 17. Період дорослості Особливості розвитку особистості дорослого. Специфіка новоутворень психіки та особистості в період середньої дорослості.</p>

18	Тема 18. Рання дорослість. Вплив фізичного розвитку дорослої людини на зміни психічних функцій та особистість. Когнітивний розвиток в період ранньої дорослості.
19	Тема 19. Період старості як етап онтогенезу. Особливості особистісної сфери. Смерть як закінчення розвитку.
20	Тема 20. Психологічні особливості людей похилого віку. Старіння як психологічне явище. Помирання та смерть як психологічні явища.

Теми доповідей та презентацій

1. Виникнення психології розвитку як науки.
2. Основні напрями досліджень у вітчизняній психології розвитку.
3. Сучасний стан психології розвитку на Україні.
4. Використання тестів при вивченні особливостей психічного розвитку дітей.
5. Характеристика методу близнюків, експеримент, особливості його використання в дитячій психології.
6. Розвиток Ідей З.Фрейда в працях А.Фрейд, Дж. Боулбі, Р.Заззо.
7. Е.Еріксон про розвиток здорової особистості.
8. Л.Ф.Обухова про концепцію Ж.Піаже.
9. Методи дослідження дитячого мислення.
10. Біхевіоризм і виховання батьків

11. Закон формування вищих психічних функцій.
12. Вроджені форми психіки і поведінки дитини
13. Рефлексія і самовизначення у підлітків.
14. Формування вольових якостей особистості у підлітків.
15. Особливості формування самосвідомості у дитини раннього віку.
16. Моральний розвиток в ранньому юнацькому віці.
17. Особистісне самовизначення в ранній юності.
18. Психологічні проблеми формування світогляду у сучасних старшокласників.
19. Психологічні особливості виховання старшокласників.
20. Джерела знань про психічний розвиток.
21. Категорії психології та їх зв'язок з різними сторонами психічного розвитку.
22. Основні категорії психологічної науки: мотив, образ, діяльність, особистість, спілкування, переживання.
23. Основні положення всевікового підходу
24. Принципи організації психологічних досліджень.
25. Оформлення результатів, отриманих у ході проведення експериментально-психологічних досліджень.
26. Використання методів психодіагностики у роботі психолога
27. Розвиток особистості на етапі раннього дитинства.
28. Багатомовність в ранньому дитинстві.
29. Зміни у мотивації поведінки дитини раннього віку.
30. Основні шляхи розвитку мислення в ранньому дитинстві.
31. Дитина як об'єкт та суб'єкт діяльності.
32. Соціально-особистісний розвиток. Дефіцит спілкування з дитиною в домовний період. період
33. Особливості внеситуативно-ділового спілкування.
34. Характеристика гри дошкільника.
35. Місце дошкільника в системі суспільних відносин.
36. Портрет сучасного дошкільника.
37. Діагностика і корекція психічного розвитку дошкільника.
38. Спілкування як вид діяльності дитини дошкільного віку.

39. Особливості розвитку мислення, пам'яті і мови в дитячому віці.
40. Діагностика готовності дитини до навчання в школі.
41. Шляхи інтенсифікації розвитку мислення.
42. Значення мови для психічного розвитку.
43. Основні тенденції розвитку мови в дитинстві.
44. Особливості розвитку мислення, пам'яті і мови в підлітковому та юнацькому віці.
45. Етапи розвитку мови. Особистість як суб'єкт дії, самопізнання і спілкування.
46. Свідома та несвідома поведінка.
47. Критерії розвитку особистості.
48. Послідовність прояву вимірів психологічного пространства в онтогенезі.
49. Основні причини порушень розвитку дитини.
50. Причини порушень психічного розвитку дитини. Взаємозв'язок біологічних та соціальних факторів розвитку.
51. Психологічні параметри дизонтогенезу
52. Віковий фактор та його роль у виникненні відхилень у психічному розвитку дитини.
53. Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушенням мови.

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Програмні результати навчання	Методи навчання	Форми і засоби оцінювання
ПРН 3. Актуалізація нових підходів, принципів, стратегій і методів ефективного вирішення пізнавальних і дослідницьких задач	лекція традиційна, лекція-презентація ІКТ, семінар з проблемним викладом, інформаційно-ілюстративний метод, аналітичний метод, самостійна робота студентів, частково-пошуковий метод, виконання індивідуальних навчальних завдань, створення ситуації зацікавленості	Поточний контроль: проблемно-пошукові завдання (вирішення ситуативних завдань); участь у дискусійних обговореннях Періодичний контроль: письмова контрольна робота. Підсумковий контроль: залік.
ПРН 5. Демонстрація і	семінар з проблемним викладом, пояснення,	Поточний контроль: доповідь,

застосування поряд з філософським, критичним мисленням полідискурсивного розуміння, знань, ідей, способів	опрацювання наукових досліджень, аналітичний метод, самостійна робота студентів, частково-пошуковий метод, виконання індивідуальних навчальних завдань	фронтальне опитування, квіз, конспект, схема Психічний розвиток в онтогенезі Підсумковий контроль: залік.
ПРН 9. Моделювання проведення відкритих дискусій за обраною темою із фахової проблематики та власної стратегії участі	лекція традиційна, пояснення, опрацювання наукових досліджень, синтетичний метод, робота під керівництвом викладача, самостійна робота студентів, частково-пошуковий метод, виконання індивідуальних навчальних завдань, створення ситуації зацікавленості	Поточний контроль: презентації результатів виконаних завдань та досліджень, конспект, участь у дискусії Періодичний контроль: письмова контрольна робота. Підсумковий контроль: залік.
ПРН 10. Синтез, інтерпретація та імплементація філософських ідей і підходу гуманітарні дослідження та декомпозиції використання в культурно освітньому просторі	лекція-презентація ІКТ, семінар з проблемним викладом, пояснення, опрацювання наукових досліджень, синтетичний метод, самостійна робота студентів, частково-пошуковий метод, виконання індивідуальних навчальних завдань, методи інтерактивного навчання, створення ситуації зацікавленості	Поточний контроль: участь в дискусії, доповідь, презентація. Підсумковий контроль: залік.

9. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО ВИДІВ КОНТРОЛЮ

Оцінювання результатів навчання здійснюється відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в МДПУ імені Богдана Хмельницького» <https://mdpu.org.ua/universitet/informatsiya-shho-pidlyagaye-oprilyudnennyu/dokumenti-vishhogo-navchalnogo-zaklad/polozhennya-z-organizatsiyi-osvitnogo-p/> та «Положення про бально-накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у МДПУ імені Богдана Хмельницького» <https://mdpu.org.ua/universitet/informatsiya-shho-pidlyagaye-oprilyudnennyu/dokumenti-vishhogo-navchalnogo-zaklad/polozhennya-z-organizatsiyi-osvitnogo-p/>.

Контроль за видами діяльності здобувачів вищої освіти здійснюється шляхом поточного оцінювання знань (під час практичних занять), контролю виконання завдань самостійної роботи, періодичного контролю - періодична контрольна робота, заліку. За результатами суми двох періодичних контрольних робіт, оцінки за поточний контроль виставляється підсумкова оцінка за національною, 100-бальною

шкалами і ECTS

Практичні заняття оцінюються за шкалою «2», «3», «4», «5».

<i>Бали</i>	<i>Критерії</i>
5	Здобувач в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі розрахункові/тестові завдання. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.
4	Здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість розрахункових/тестових завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.
3	Здобувач в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових розрахунків, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину розрахункових / тестових завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.
2	Здобувач не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових розрахунків, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі розрахункові/тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вмів зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки.

Періодичний контроль складається з двох контрольних робіт (перший та другий періодичний контроль). Контрольна робота включає тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання (max=30б.+30б.).

Критерії оцінювання періодичного контролю

Контрольна робота включає тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання. Максимальна кількість балів – 30. Десять тестових завдань по 1 балу – 10 балів. Два розгорнуті питання по 10 балів. Розгорнуті відповіді на 2 завдання оцінюються за 10-бальною шкалою.

10-9 балів   здобувач дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми. Спроможній мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно

8-7 балів	інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу здобувач правильно і майже в достатньому обсязі дав відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з предмета, показав розуміння теми, але ще не зовсім правильно може використати знання на практиці. Має незначні помилки у викладі матеріалу
6-5 бали	здобувач недостатньо орієнтується в матеріалі, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал; не дає вичерпної відповіді на контенті питання
4-3 бали	здобувач допускає суттєві помилки у викладі матеріалу, порушує логіку відповіді, відтворює матеріал на елементарному рівні
1-2 бали	здобувач не зміг викласти зміст питання, погано орієнтується в матеріалі, допускаючи при цьому суттєві неточності
0 балів	відповідь відсутня

Критерії оцінювання самостійної роботи. Відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в МДПУ імені Богдана Хмельницького» <https://mdpu.org.ua/universitet/informatsiya-shho-pidlyagaye-oprilyudnennyu/dokumenti-vishhogo-navchalnogo-zaklad/polozhennya-z-organizatsiyi-osvitnogo-p/> самостійна робота є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових академічних занять. Метою самостійної роботи здобувача є засвоєння в повному об'ємі освітньої програми і освітнього компонента та послідовне формування навичок ефективної самостійної і професійної діяльності. Основними видами самостійної роботи студентів у межах освітнього компоненту є підготовка до аудиторних занять, пошуково-аналітична робота щодо винесених для самостійного опрацювання окремих тем. Питання і завдання, винесені на самостійне опрацювання, включені до періодичних контрольних робіт. Згідно «Положення про бально-накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у МДПУ імені Богдана Хмельницького» <https://mdpu.org.ua/universitet/informatsiya-shho-pidlyagaye-oprilyudnennyu/dokumenti-vishhogo-navchalnogo-zaklad/polozhennya-z-organizatsiyi-osvitnogo-p/>, самостійно підготовлені теми або розв'язані окремі завдання, що винесені для самостійного опрацювання здобувачами оцінюються як частина теми практичного заняття. Контроль за виконанням завдань до самостійної роботи здійснюється під час поточного, періодичного і підсумкового контролю.

Критерії оцінювання підсумкового (семестрового) контролю

Результати за всі практичні обчислюються як середньозважена оцінок (max=20 до першої контрольної точки + max=20 до другої контрольної точки). Теми для самостійного опрацювання, оцінюються як частина практичного заняття.

Освітній компонент оцінюється у 100 балів.

Для зарахування заліку достатньо 60 балів.

Порядок визнання результатів навчання, отриманих в неформальній освіті регулюється Положенням про порядок визнання результатів навчання у процесі неформальної освіти <https://mdpu.org.ua/universitet/informatsiya-shho-pidlyagaye-oprilyudnennyu/dokumenti-vishhogo-navchalnogo-zaklad/polozhennya-z-organizatsiyi-osvitnogo-p/>.

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Базова:

1. Аханова А. В. – викладач психології Луцького педагогічного коледжу Аханова А.В. Вікова психологія в схемах та таблицях. Методичний посібник/ Аханова А.В.- Л.: ЛПК, 2019.- 76 с.
2. Бочелюк В.Й. Методика та організація наукових досліджень із психології: навч. посіб. для студ. ВНЗ спеціальності «Психологія» / Ф.Й. Бочелюк, В.В. Бочелюк. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 360 с.
3. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: навч. посіб. для студ. ВНЗ / В.Й. Бочелюк, А.В. Турубарова. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 264 с.
4. Горбаль І. Порівняльний аналіз уявлень молоді та літніх людей про суб'єктивне благополуччя у старості. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, 2016, 6 (303), 256-263.
5. Горбаль І. С. Соціально-демографічні аспекти суб'єктивного благополуччя у літньому віці. Актуальні проблеми психології, Київ, 2014, 11, 9, 219-235.
6. Горбаль І. С. Психологічні детермінанти суб'єктивного благополуччя у пізній дорослості. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013, XI, 6 / 1, 211-218.
7. Горбаль І. С. Соціально-психологічні особливості ціннісних орієнтацій у пізній дорослості. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка Національної АПН України / За ред. С. Д. Максименка, 2012, XIV, 3, 35-43.
8. Дзюба Т.М. Психологія дорослості з основами геронтопсихології: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Слово, 2013.
9. Дуткевич Т.В. Теорія і практика розвивально – корекційної роботи психолога: навч. посіб. для студ. ВНЗ спеціальності «Психологія» / Т.В. Дуткевич. – К.: КНТ, 2019. – 265 с.
- 10.Кривенко І., Іванович С. Особистісні особливості життєстійкості школярів у різних навчальних середовищах. Науковий вісник Херсонського державного університету, Серія «Психологічні науки», 2019, 1, 148-153.
- 11.Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - Суми: Університетська книга, 2014.

12. Максименко С.Д. Експериментальна психологія: підручник для студ. ВНЗ / С.Д. Максименко, Е. Л. Носенко. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 360 с.
13. Максименко С.Д. Диференційна психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. -К.: Слово, 2013.
14. Мельничук О.Б. Психологічна діагностика: навч. посіб. для студ. ВНЗ / О.Б. Мельничук. – 2-ге вид., стереотип. – К.: Каравела, 2019. – 315 с.
15. Олейник Н.О. Вікова психологія (з практикумом) : лабораторний практикум / Н.О. Олейник. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 76 с.
16. Педагогічна психологія: навч. посіб. для студ. ВНЗ / О.П. Сергеєнкова та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 167 с.
17. Романовська Л.І. Диференційна психологіяб навч. посіб. для студ. ВНЗ / Л.І. Романовська, Л.О. Подкоритова. – 2-ге вид., стереотип. – Львів: Новий Світ – 2000, 2019. – 234 с.
18. Савчин М. Методологеми психології: монографія / М. Савчин. – К.: Академвидав, 2013. - 223 с.
19. Савчин М. Вікова психологія: навч. посіб. / Мирослав Савчин, Леся Василенко. – 3-тє вид. перероб., доповн. – К. : ВЦ «Академія», 2017. – 368 с.
20. Сергієнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Вікова психологія. Навч. посібник.- К.: Центр учбової літератури, 2012.- 384 с.
21. Скок А.Г Психологічна служба освіти: навчальний посібник для студентів навчальних закладів. - К.: Слово, 2013.
22. Скрипник Тетяна Вікторівна *Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху : Монографія* Одноосібна. Альянт, Київ, 2019.
23. Терлецька Л.Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Слово, 2013.
24. Харченко Д.М. Психосоматичні розлади. Теорії, методи діагностики, результати досліджень: навчальний посібник. -К.: Слово, 2015.
25. Чернобровкін В.М. Психологія педагогічної діяльності: практикум: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – 2-ге вид., доп. К.: Слово, 2014.
26. Якименко С.І. Психолого-педагогічні засади виявлення та подолання насилля у підлітковому середовищі: навчально-методичний посібник. - К.: Слово, 2015.
28. Like R.S. General psychology. - London: Routledge. – 2012.

Допоміжна:

29. Максименко С.Д. Медична психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. – 2-ге вид. К.: Слово, 2014.
30. Мирончак К. В. Зустріч зі смертю: способи організації життєвого досвіду / К. В. Мирончак ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 136 с.
31. Чорна К.І. Виховання культури гідності дітей та учнівської молоді в позаурочній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів: методичний посібник. -Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014.
32. Краснова О. В. Важкі втрати і психологічний супровід у пізньому житті / О. В. Краснова // Практична психологія та соціальна робота: Науково-практичний та освітньо-методичний журнал. – 2014. – № 8. – С. 51-59.
33. Ушакова І.М. Геронтопсихологія: підручник / І.М. Ушакова. – Х.: НУЦЗУ, 2014. – 236 с.
34. Царькова О.В. Розвиток психічного здоров'я студентської молоді як фактору професійного зростання: навчально-методичний посібник. - Мелітополь: Люкс, 2014.
35. Журнал « Педагогіка і психологія» (2012-2022 рр.)
36. Журнал «Психологія і суспільство» (2012-2022 рр.)

Електронні ресурси

1. <https://bohdan-books.com/upload/iblock/921/921f2c365d2624fa97425be483d3b6e1.pdf>
2. https://pidruchniki.com/10561127/psihologiya/psihichniy_rozvitok_lyudini_yogo_osoblivosti
3. Технології розвитку інтелекту: електронний журнал Режим доступу : <http://psytir.org.ua>

4. ver.mdpu.org.ua
5. eprints.mdpu.org.ua
6. dfn.mdpu.org.ua
7. . <http://psylib.kiev.ua/> Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури. Даний ресурс містить максимально широкий спектр ключових текстів з психології, психогігієни, філософії, релігії, культурології та ін. 5. <http://psychology.net.ru/> Проект "Мир психологии". На сайті представлені науково-популярні статті за різноманітними напрямками психологічної науки, популярні психологічні тести, біографії відомих психологів.
8. www.ikpp.npu.edu.ua/index.php?limitstart У розділі. «Освітні ресурси» представлено корисні посилання на найкращі сайти з проблем загальної та дитячої психології

Затверджено на засіданні кафедри психології протокол № 1 від 31.08.2023 р.